

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Денка Кръстева

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”
в професионално направление 2.1. Филология (Руска литература на XIX век),
обявен от СУ „Св. Климент Охридски”, Катедра по руска литература
(Държавен вестник, бр. 31 от 18.04. 2017 г.)

Единствен кандидат в обявения конкурс е гл. ас. д-р Румяна Парашкевова Парашкевова – дългогодишен преподавател по руска литература на XIX век в Катедрата по руска литература на Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Представените документи напълно отговарят на изискванията на ЗРАСРБ. Процедурата по конкурса е коректно спазена.

От 1994 г. досега гл. ас. д-р Румяна Парашкевова води лекционни курсове и семинари по История на руската литература на XIX век в бакалавърските и магистърски програми на ФСлФ – специалности „Българска филология” (редовно и задочно обучение), „Руска филология” (редовно и задочно обучение) и в бакалавърската програма на ФФ – специалност „Библиотечно-информационни науки” (редовно и задочно обучение). В магистърската програма на ФСлФ „Руска литература, култура и художествен превод” гл. ас. д-р Румяна Парашкевова води лекционните курсове „Дуелът в руската литература, култура и художествен превод” (Руски исторически и културни реалии), „Руската мистична проза от XIX век – „тайнствените” повести на И. Тургенев, „Поетика на руската литература на XVIII-XXI век: жанрове, дискурси, архетипи”. За участие в конкурса са предложени монографичен труд, две студии и тринадесет научни статии, пет авторски статии в университетски учебник.

Монографичният труд на тема „Руският бретъор на прицел. Опити върху фигурата на бретъора в руското социокултурно и литературно пространство от първата половина на XIX век”, Университетско изд. „Св. Климент Орхидски”, 2017 г. (270 страници) представя изследователските интереси на гл.ас. д-р Румяна Парашкевова в областта на руската литература и култура. Ако се съди по подзаглавието, монографията е свидетелство за връзката между научните занимания и аудиторната работа на гл.ас д-р Р. Парашкевова – не е трудно да се предположи, че основни постановки от книгата са в основата на спецкурса „Дуелът в руската литература, култура и художествен превод. (Руски исторически и културни реалии)”. Трудът може да бъде учебно помагало не само по тази дисциплина, но и в избираеми университетски курсове, посветени на руския дворянски бит и всекидневие.

Темата за дуела в руската култура има сериозна научна биография, определена от семиотичните проучвания на основни понятия на дворянския аристократичен етос – чест, слава, достойнство, личностна неприкосновеност и независимост. В постсъветския период интересът към дуела придоби особена актуалност, доказана в опити за изследване в пълнота на културната и литературна история на явлениято, свързано с аристократичното съсловие.

Текстът на Румяна Парашкевова избира за свой обект „страстта към дуелите” (с.7) и логично го поставя в интердисциплинарна методологическа перспектива, „отворена към историята, социалната психология, културологията, литературознанието” (с. 7), както и го ограничава в хронологичната рамка на първата половина на XIX век – периода на възход и упадък на бретъорството. Подобен избор на

методологическият ракурс е предпоставка за постигнатото в книгата представяне на руския бретъор като психоповеденчески, културноисторически и литературен тип. Поставената задача дава основание да се смята, че изследването се свързва с „антропологичния“ ракурс на съвременната хуманитаристика, с интереса към „човека“ в историята. Този ракурс обновява тезите на късния ОПОЯЗ за литературата и съседните редове, за биографията като поле на социолитературния анализ. Наред с това е обновена блестящата теза на Лотман за моделиращата роля на литературния текст в реалната биография и поведение, неотделими от разпознаването на реални биографии в литературните текстове. Макар и споменатите тези да не са коментирани в текста на Р. Парашкевова, прилагането им се наблюдава в структурирането на изложението чрез три линии на наблюдения над фигурата на бретъора: дворянско митотворчество; пораждателни модели в конструирането на бретъорска биография и поведение (устни разкази, литературни текстове); литературни интерпретации на образа.

Съсредоточаването на вниманието върху „героя“ на дуела и неговата „страст“ като сегмент на дуелния текст, предопределя заявен от авторката реферативен режим на работа с авторитетни изследвания за историята на дуела (с. 9). Наред с това обаче, за да очертае профила на бретъора в избраните параметри – поведенчески, социокултурен и литературен, – Р. Парашкевова работи със солиден корпус от записки, писма, мемоари, анекдоти от първата половина на XIX век, от които извлича материали на бретъорската митология (и паралелната антимиология) и спомена за „личностите“ на дуелите. Особено перспективни за представянето на „въздуха“ от текстове, чрез които бретъорът „живее“ в социокултурното пространство, са неофициалните устни разкази (легенди, слухове, анекдоти), преливащи в литературата. Този интерес, демонстриран в главата „Бретъорските легенди“, е в основата на представените в самостоятелни раздели портрети на бретъора – „неистовия и скандален“ Ф. Толстой Американец, „екстремния“ Пушкин (Беса арабски), „сценичния“ А. Бестужев-Марлински. За плътността на представянето на фигурата на бретъора в границите на дворянското колективно въображение и устно общуване е важен поставеният от Р. Парашкевова акцент върху утвърждаването на „хегемонната мъжественост“ и търсенето на „признание“. За разкриването им е продуктивно вниманието към поведенческите механизми, които конструират бретъорската биография: рицарството, авантюризма, по същество романтичното моделиране на личността в широк спектър от „страсти“/поведенчески роли (епатаж, неистовост, героичност, изключителност с влечение към екстремното, към скандала с преднамерено нарушаване на норми и правила или пък лекомислие и безгрижие). В тази връзка освен устните разкази като важна „съставяща“ в сюжетите на бретъорските биографии и поведение в цялостния текст на труда са посочени множество литературни пластове на бретъорското поведение, свързани с моделите на рицарската литература, робинзонадата, пътешествието, авантюризмът, байронизмът или епикурейското безгрижие. В анализа на личността на бретъора, неотделима от поведенческия стремеж към признание (на личността от обществото), Р. Парашкевова уместно привлича идеята на Цветан Тодоров за „живота с другите“ и стремежа на личността към „превъзходство, слава и чест“ (с. 56).

Втората посока на наблюдения е свързана с претворяването на реалността на бретъорското поведение и биография в литературното пространство (в главата „Американец и литературата“, в раздела за дуелната проза на Бестужев-Марлински, в главите за „Евгений Онегин“ и „Изстрел“ на Пушкин). Р. Парашкевова коректно отчита впечатляващ масив от изследователски текстове, посветени на тези творби. В диалог с тях авторката въвежда своя, твърде често коригираща гледна точка за литературните бретъори. С оглед на коригиращото изложение ще посоча например представянето на

дуелната биография на А. Бестужев-Марлински. В полемика с гледната точка на И. Рейфман за Марлински като носител на бретъорски манталитет Р. Парашкевова представя Марлински като „дуелист по неволя” с опора на свидетелства на съвременници (с. 118 - 133).

Изложението - в съгласие с атрактивния материал - е увлекателно и ясно. В него особено се откроява представянето на биографичните бретъорски сюжети на Американеца и Пушкин – Беса арабски и литературната история на техните взаимоотношения. Ценни са уточняващите наблюдения за инферналната същност на бретъорството, интерпретацията на връзката между дуелната глава на „Евгений Онегин” и синхронната тема за „бесовството” в поезията на Пушкин. Много интересен и плътен е анализът на образа на Зарецки в „Евгений Онегин” (Седма глава на изследването). Р. Парашкевова убедително разкрива като негов прототип Ф. Толстой-Американеца. В анализа на „Изстрел”, поставен в контекста на реалната биография на Пушкин към 1831 година и налагането на реалистичната концепция за противоречивостта и сложността на човека, интересно е очертано претворяването от Пушкин на типове на хладнокръвния бретъор-„отмъстител” и „карнавалния” бретъор (епикуреец, шут, лекомислен и безгрижен) - с преодоляването на романтическите роли, водещо героите към утвърждаването на ценността на живота „с другите” и към преодоляване на егоцентризма. В атрактивното представяне на бретъорството особено искам да отбележа професионализма на преводите на поетическите текстове, предложени от Р. Парашкевова.

Последната, Девета глава е посветена на повестта „Бретъорът” на И. Тургенев. Плодотворно е разкриването на интертекстуалния диалог на тази повест с дуелните произведения на Пушкин и особено предложеният анализ на „активирани, понякога и с обратен знак” (с.234), елементи от различни равнища на текстовете на „Евгений Онегин” и повестта „Изстрел”. Анализът убедително представя развитието на предприетото от Пушкин снизяване на романтическия ореол на бретъора с неговата окончателна дегероизация в „Бретъорът”. С инструментариума на психоаналитичния подход бретъорската страст в текста на Тургенев е представена като болезнена психическа деформация, водеща до саморазрушението на личността на дуелиста.

Послесловът посочва перспективите на проучване на бретъорството в текстове на Л. Толстой, Ф. Достоевски, А. Чехов.

Библиографията свидетелства за широки познания по темата и включва заглавия на руски, английски, български език.

Може да се обобщи, че хабилитационният труд на Р. Парашкевова предлага системно представяне на атрактивен материал от руския дворянски бит и литература от периода на Романтизма, допълва типологията на героя в литературата от първата половина на XIX век с образа на „бретъора”, предлага надежден подстъп към проследяване на устойчива тематична линия в руската литература на XIX век. Трудът може да се използва в университетското преподаване на руската литература на XIX век както в основния курс, така и в избираеми курсове.

Статиите, с които гл.ас. д-р Румяна Парашкевова участва в конкурса, представят интересите на авторката към широк спектър от методологически подходи в изучаването на университетския канон на руската литература: рецептивистика, литературна комуникация, критика на художествения превод, семиотика, социокултурно изследване на литературата, психоанализа, търсене на философски идеи в литературата. В предложените статии са анализирани творби на Пушкин, Лермонтов, Гогол, Тургенев, А. Толстой, Л. Толстой и Чехов, които са част от университетския канон и без съмнение отразяват опита от аудиторната работа на кандидата. Част от статиите са включени в хабилитационния труд, други - в докторската дисертация и вече

са оценени. От текстовете извън тези трудове особено висока оценка заслужават статиите „Проходящото сюжетознание”, „Борис Годунов” в българското културно пространство, „Авторовият предговор на „Герой на нашето време” в аспекта на литературната комуникация” (в съавторство с Христо Манолакев), статиите, посветени Гогол и на прозата на Чехов. В плана на научния диалог възниква въпросът за границите на прилагането на психоаналитичния подход, за опасностите от игнориране на „други” значения, важни за разбирането на цялостния смисъл на текста, на спецификите на художествените концепции за света и човека на отделните автори.

Авторските раздели в университетския учебник „Руска литература на XIX-XX век”, написани от Р. Парашкевова, убедително защитават авторитета на изданието и са ценен помощник в българското университетско изучаване на Руската класическа литература.

Своите научни приноси гл.ас. д-р Парашкевова определя като проблеми на рецепцията, поетиката и херменевтиката на руската класическа литература - те представят научната специалност на конкурса. Резюметата на научните трудове за участие в конкурса предават точно съдържанието на публикациите.

Гл. ас. д-р Парашкевова прилага справка от отдел „Библиотечно-информационно обслужване” на Университетската библиотека при СУ за цитирането и индексирането на нейните научни трудове (без автоцитати). Справката удостоверява **5 цитирания** в различни световно утвърдени бази-данни, **12 индексирани публикации** в ИНИОН РАН, над **35 публикации**, отразени в национални и световни библиотечни каталози. Личният архив на Р.Парашкевова за цитиранията на нейни публикации включва **44** случая.

Академичният профил на кандидата в конкурса допълват данните за редактиране на издания по руска литература (**7 сборника** с научни трудове), участията в екипи по научни проекти (**8 проекта** за периода 2009-2017 г.)

Атестат за преподавателската и научната работа на гл. ас. д-р Румяна Парашкевова в областта на историята на руската литература на XIX век е и тематиката на защитените **дипломни работи (22)**, чийто научен ръководител е тя.

Заклучение. Представените за участие в конкурса материали легитимират гл.ас. д-р Румяна Парашкевова като ерудиран и задълбочен познавач на историята на руската литература на XIX век. Въз основа на цялостната ми положителна оценка на научните й публикации и данните за академичната работа убедено подкрепям кандидатурата на гл.ас. д-р Румяна Парашкевова за академичната длъжност „доцент” по научната специалност История на руската литература на XIX век.

Шумен, август 2017 г.

проф. д.ф.н. Денка Кръстева